מהדורה למורה – הצביון הדתי ביישוב היהודי

- מטרה: תרגול מושגים, ציר זמן, דמויות, סיבה ותוצאה וניתוח מקור ביחידה "הצביון הדתי ביישוב היהודי".
- זמן מומלץ: 40 דקות
- מסלול: רגיל · חט"ב · תיכון
- הפעילות באתר: https://historia-et-hachadasha.sites.tab.bot/yechida-tzivyon.html

הנחיות להפעלה

- הדף מבוסס על תוכן עמוד היחידה באתר (מושגים, ציר זמן, דמויות, מקורות).
- לוודא: פולמוס השמיטה הראשון – תרמ"ט 1888–1889
- לוודא: הרב קוק עלה ליפו ב-1904
- לוודא: ייסוד 'הקיבוץ הדתי' – 1935; עלייה לקרקע של טירת צבי – 1937
- לוודא: שנות חייו של הרב יעקב מאיר 1856–1939
- לוודא: שמואל חיים לנדאו 1892–1928
- לוודא: מכתב הסטטוס קוו – יוני 1947, נוסח הסעיפים מעובד

מפתח תשובות

מושגי יסוד

#	תשובה
1	ג – הקהילות היהודיות שחיו בארץ לפני העליות הציוניות, ברובן דתיות, בערי הקודש.
2	א – הציבור היהודי שהתיישב בארץ מ-1882 ואילך מתוך מטרה לבנות חיים לאומיים חדשים.
3	ד – כספי תרומות מהתפוצות שחולקו לתושבי היישוב הישן, בעיקר ללומדי תורה.
4	ג – מכירה סמלית של קרקע לנוכרי בשנת שמיטה כדי לאפשר עיבוד חקלאי.
5	ב – תנועת הציונות הדתית שנוסדה ב-1902.

השלימו את המושג

#	תשובה
1	תורה ועבודה
2	אגודת ישראל

#	תשובה
3	הרבנות הראשית
4	זרמים בחינוך
5	מכתב הסטטוס קוו

דמויות ותפקידן

#	תשובה
1	ה – הרב הראשי האשכנזי הראשון; גישה מקרבת לחלוצים
2	ד – הרב הראשי הספרדי הראשון (הראשון לציון) מ-1921
3	ב – מייסד תנועת 'המזרחי'
4	א – מהוגי 'הפועל המזרחי' ורעיון 'תורה ועבודה'
5	ג – יו"ר הנהלת הסוכנות; מחותמי מכתב הסטטוס קוו

ציר זמן

#	תשובה
1	ראשית העלייה הראשונה והקמת המושבות הראשונות
2	הרב קוק עולה לארץ ומתמנה לרבה של יפו והמושבות
3	נוסדת 'אגודת ישראל' בקטוביץ
4	הקמת הרבנות הראשית לארץ ישראל
5	נוסד 'הקיבוץ הדתי' (ארגון הקיבוצים הדתיים)
6	מכתב הסטטוס קוו לאגודת ישראל

נכון או לא נכון

#	תשובה
1	נכון
2	לא נכון – השנה הנכונה: 1909–1910
3	נכון
4	לא נכון – השנה הנכונה: 1937
5	נכון
6	לא נכון – השנה הנכונה: 1921

סיבה ותוצאה

#	תשובה
1	ב – מתחים בין המסורת לחלוציות בשאלות של שבת, שמיטה וחינוך
2	ה – 'היתר המכירה' ופולמוס רבני סביבו
3	ג – הקמת 'המזרחי', 'הפועל המזרחי' והקיבוצים הדתיים
4	ד – הקמת הרבנות הראשית ובתי הדין הרבניים (1921)
5	א – מכתב הסטטוס קוו (1947) והסדרים שנמשכו במדינה

ניתוח מקור: מכתב הסטטוס קוו, 1947

#	תשובה
1	שבת כיום המנוחה; כשרות במטבחים ממלכתיים; נישואין ודיני אישות; אוטונומיה לזרמי החינוך.
2	לקראת דיוני האו"ם על עתיד הארץ רצתה הנהגת היישוב להציג עמדה מאוחדת של הציבור היהודי; אגודת ישראל לא הייתה חלק מהתנועה הציונית וחששה למעמד הדת במדינה חילונית, והמכתב נועד להרגיע את חששותיה ולהבטיח את תמיכתה.
3	כל צד ויתר על חלק מדרישותיו: הציבור הדתי לא קיבל מדינת הלכה, והציבור החילוני הסכים לשמירת שבת וכשרות במוסדות ציבוריים ולהסדר דתי בנישואין; מטרתו הייתה לשמור על אחדות העם.

כתיבה – שאלת המפתח

#	תשובה
—	טענה ברורה, שתי דוגמאות נכונות מהיחידה, הסבר הקשר, משפט סיכום.

שם: _____ כיתה: _____ תאריך: _____

הצביון הדתי ביישוב היהודי – דף תרגול

? שאלת המפתח: כיצד התמודד היישוב היהודי בארץ ישראל עם השאלה מה יהיה מקומה של הדת בחיים הציבוריים – ואילו פשרות נוצרו? · סוף המאה ה-19 – 1948

חלק א' – מושגי יסוד

הקיפו את ההגדרה הנכונה לכל מושג.

1. מה פירוש המושג "היישוב הישן"?

(א) כספי תרומות מהתפוצות שחולקו לתושבי היישוב הישן, בעיקר ללומדי תורה.

(ב) קיבוץ המשלב חיי שיתוף ועבודה חקלאית עם שמירת תורה ומצוות.

(ג) הקהילות היהודיות שחיו בארץ לפני העליות הציוניות, ברובן דתיות, בערי הקודש.

(ד) רשתות חינוך נפרדות ביישוב לפי השקפות: העובדים, הכללי, המזרחי והחרדי.

2. מה פירוש המושג "היישוב החדש"?

(א) הציבור היהודי שהתיישב בארץ מ-1882 ואילך מתוך מטרה לבנות חיים לאומיים חדשים.

(ב) מכירה סמלית של קרקע לנוכרי בשנת שמיטה כדי לאפשר עיבוד חקלאי.

(ג) קיבוץ המשלב חיי שיתוף ועבודה חקלאית עם שמירת תורה ומצוות.

(ד) כספי תרומות מהתפוצות שחולקו לתושבי היישוב הישן, בעיקר ללומדי תורה.

3. מה פירוש המושג "החלוקה"?

(א) מכתב מ-1947 שקבע הסדרים בענייני שבת, כשרות, אישות וחינוך לקראת המדינה.

(ב) תנועה חרדית שנוסדה ב-1912 ולא הצטרפה להסתדרות הציונית.

(ג) מכירה סמלית של קרקע לנוכרי בשנת שמיטה כדי לאפשר עיבוד חקלאי.

(ד) כספי תרומות מהתפוצות שחולקו לתושבי היישוב הישן, בעיקר ללומדי תורה.

4. מה פירוש המושג "היתר המכירה"?

(א) הקהילות היהודיות שחיו בארץ לפני העליות הציוניות, ברובן דתיות, בערי הקודש.

(ב) תנועת הציונות הדתית שנוסדה ב-1902.

(ג) מכירה סמלית של קרקע לנוכרי בשנת שמיטה כדי לאפשר עיבוד חקלאי.

(ד) כספי תרומות מהתפוצות שחולקו לתושבי היישוב הישן, בעיקר ללומדי תורה.

5. מה פירוש המושג "המזרחי"?

א) המוסד הדתי העליון של היהודים בארץ, שהוקם ב-1921, עם רב ראשי אשכנזי וספרדי.

ב) תנועת הציונות הדתית שנוסדה ב-1902.

ג) הציבור היהודי שהתיישב בארץ מ-1882 ואילך מתוך מטרה לבנות חיים לאומיים חדשים.

ד) רשתות חינוך נפרדות ביישוב לפי השקפות: העובדים, הכללי, המזרחי והחרדי.

חלק ב' – השלימו את המושג

כתבו על הקו את המושג המתאים להגדרה. בחרו מתוך: אגודת ישראל / הרבנות הראשית / תורה ועבודה / זרמים בחינוך / מכתב הסטטוס קוו

1. סיסמת 'הפועל המזרחי' – שילוב שמירת מצוות עם עבודה ובניין הארץ. ← ____

2. תנועה חרדית שנוסדה ב-1912 ולא הצטרפה להסתדרות הציונית. ← ____

3. המוסד הדתי העליון של היהודים בארץ, שהוקם ב-1921, עם רב ראשי אשכנזי וספרדי. ← ____

4. רשתות חינוך נפרדות ביישוב לפי השקפות: העובדים, הכללי, המזרחי והחרדי. ← ____

5. מכתב מ-1947 שקבע הסדרים בענייני שבת, כשרות, אישות וחינוך לקראת המדינה. ← ____

חלק ג' – דמויות ותפקידן

כתבו ליד כל דמות את האות של התיאור המתאים.

#		אות	
1	הרב אברהם יצחק הכהן קוק (1865–1935)	____	א. מהוגי 'הפועל המזרחי' ורעיון 'תורה ועבודה'
2	הרב יעקב מאיר (1856–1939)	____	ב. מייסד תנועת 'המזרחי'
3	הרב יצחק יעקב ריינס (1839–1915)	____	ג. יו"ר הנהלת הסוכנות; מחותמי מכתב הסטטוס קוו
4	שמואל חיים לנדאו (1892–1928)	____	ד. הרב הראשי הספרדי הראשון (הראשון לציון) מ-1921
5	דוד בן-גוריון (1886–1973)	____	ה. הרב הראשי האשכנזי הראשון; גישה מקרבת לחלוצים

חלק ד' – ציר זמן

מספרו את האירועים מ-1 (המוקדם ביותר) עד 6 (המאוחר ביותר).

מספר	שלב
____	נוסדת 'אגודת ישראל' בקטוביץ
____	מכתב הסטטוס קוו לאגודת ישראל
____	הרב קוק עולה לארץ ומתמנה לרבה של יפו והמושבות
____	נוסד 'הקיבוץ הדתי' (ארגון הקיבוצים הדתיים)
____	הקמת הרבנות הראשית לארץ ישראל
____	ראשית העלייה הראשונה והקמת המושבות הראשונות

חלק ה' – נכון או לא נכון

סמנו נכון או לא נכון. תקנו במחברת כל משפט לא נכון.

#	משפט	נכון	לא נכון
1	החלוצים בנו מושבות וקיבוצים חדשים.	○	○
2	בשנת 1922: שנת השמיטה תרס"ט–תר"ע; הרב קוק תומך ב'היתר המכירה'.	○	○
3	היו ויכוחים על שבת, כשרות וחינוך.	○	○
4	בשנת 1904: עלייה לקרקע של טירת צבי.	○	○
5	לפני הציונות גרו בארץ יהודים דתיים ביישוב הישן.	○	○
6	בשנת 1935: הקמת הרבנות הראשית לארץ ישראל.	○	○

חלק ו' – סיבה ותוצאה

התאימו לכל סיבה את התוצאה שלה.

#		אות	
1	העליות הציוניות הביאו ציבור שרובו ביקש לחדש את החיים היהודיים	____	א. מכתב הסטטוס קוו (1947) והסדרים שנמשכו במדינה
2	שנת השמיטה העמידה את המושבות החקלאיות בסכנה כלכלית	____	ב. מתחים בין המסורת לחלוציות בשאלות של שבת, שמיטה וחינוך

#		אות	
3	שאיפה לשלב ציונות ושמירת מצוות	____	ג. הקמת 'המזרחי', 'הפועל המזרחי' והקיבוצים הדתיים
4	שלטון המנדט המשיך את השיטה העות'מאנית של סמכות דתית בענייני אישות	____	ד. הקמת הרבנות הראשית ובתי הדין הרבניים (1921)
5	הצורך באחדות פנימית לקראת הקמת המדינה	____	ה. 'היתר המכירה' ופולמוס רבני סביבו

חלק ז' – ניתוח מקור: מכתב הסטטוס קוו, 1947

קראו את המקור וענו על השאלות. על פי עיקרי המכתב שנשלח מהנהלת הסוכנות לאגודת ישראל: אין בכוחנו לקבוע מראש את חוקת המדינה העתידה, אך אנו מבינים את חששותיכם ומודיעים: יום המנוחה החוקי במדינה היהודית יהיה השבת, ובני דתות אחרות יוכלו לנוח ביום שלהם. בכל מטבח ממלכתי המיועד ליהודים תישמר הכשרות. בענייני נישואין ייעשה כל מאמץ כדי שלא ייווצר פילוג בעם. לכל זרם חינוך תובטח אוטונומיה מלאה, והמדינה תקבע רק לימודי חובה מינימליים.

1. ציינו את ארבעת הנושאים שבהם עוסק המקור.

2. מדוע לדעתכם נשלח המכתב דווקא לאגודת ישראל ודווקא ב-1947?

3. הסבירו מדוע המכתב נחשב 'פשרה'.

חלק ח' – כתיבה – שאלת המפתח

כיצד התמודד היישוב היהודי בארץ ישראל עם השאלה מה יהיה מקומה של הדת בחיים הציבוריים – ואילו פשרות נוצרו? כתבו פסקה של 6–8 שורות.

- פתחו במשפט טענה ברור.
- הביאו שתי דוגמאות מהיחידה (מושג, אירוע או דמות).
- סיימו במשפט סיכום.

כרטיס יציאה

מושג אחד מהיחידה שאני יכול/ה להסביר לחבר/ה:

אירוע אחד מציר הזמן והשנה שלו:

שאלה שעדיין יש לי על "הצביון הדתי ביישוב היהודי":